

Uitvoeringsagenda 1.0

 NOVEX
zuidelijke
Randstad

Naar een
toekomstbestendige
zuidelijke Randstad

Inhoudsopgave

Samenvatting	5
1. Inleiding	6
1.1 Van ontwikkelperspectief naar uitvoeringsagenda	6
1.2 Koers uit het Ontwikkelperspectief	8
2. Een adaptieve uitvoeringsagenda	10
2.1 Methodiek en spelregels van de uitvoeringsagenda	10
2.2 Samenhang binnen de uitvoeringsagenda	13
3. Prioritaire afspraken	16
Bijlage 1: Belangrijke eerder gemaakte afspraken	22
Bijlage 2: Groslijst	23
Bijlage 3: Governance	24
Bijlage 4: Aanzet uitwerking afspraak 1	28

Samenvatting

In de Zuidelijke Randstad werken we hard aan toekomstbestendige verstedelijking. In het Ontwikkelperspectief NOVEX Zuidelijke Randstad staan onze ambities voor de toekomst: een toekomstbestendige, innovatieve en economisch krachtige metropool waar kwaliteit en brede welvaart centraal staan. Het gaat daarbij om meer dan alleen het toevoegen van woningen en arbeidsplaatsen en het verbeteren van de bereikbaarheid. Het gaat vooral om het maken van een kwaliteitssprong naar een toekomstbestendige regio. Een regio waar inwoners gezond, gelukkig en veilig kunnen leven in een kwalitatieve, welvarende en klimaatrobuuste omgeving. Met de bouw van duizenden woningen en de schaalessprong OV Oude Lijn (Leiden – Dordrecht) zijn we goed op weg. Voor de ontwikkeling van een robuuste groenblauwe structuur, randvoorwaardelijk bij de toenemende intensivering voor de kwaliteit en klimaatadaptatie van de leefomgeving en de gezondheid van mens en natuur, en de transitie naar een toekomstbestendige economie willen we nu alle zeilen bijzetten. Voor deze integrale, toekomstbestendige verstedelijking organiseren we langjarige uitvoeringskracht. Daarvoor versterken we de samenwerking tussen Rijk, provincie, waterschappen, gemeenten en maatschappelijke partners in NOVEX Zuidelijke Randstad. In deze uitvoeringsagenda maken we afspraken over onder meer de instrumenten, programmering en investeringen die daarvoor noodzakelijk zijn.

1. Inleiding

Voor u ligt de eerste versie van de uitvoeringsagenda voor de NOVEX Zuidelijke Randstad. Deze uitvoeringsagenda is het startschot van een langjarige samenwerking tussen Rijk, provincie, waterschappen, gemeenten en alle maatschappelijke partners die werken aan de toekomst van de Zuidelijke Randstad. In deze uitvoeringsagenda beschrijven we hoe we de ambities en doelstellingen uit het Ontwikkelperspectief NOVEX Zuidelijke Randstad bereiken en wat daarvoor nodig is. De uitvoeringsagenda heeft een adaptieve opzet en afspraken en acties zijn opgesplitst in (1) prioritaire afspraken en acties en (2) een groslijst met mogelijke toekomstige afspraken en acties die nog verder worden uitgewerkt en geprioriteerd/gefaseerd. Belangrijke, eerder gemaakte afspraken en afgesproken acties nemen we ook mee in deze uitvoeringsagenda. De focus van deze uitvoeringsagenda 1.0 ligt op het formuleren van de vier hoofdopgaven voor de komende periode en de bijbehorende prioritaire afspraken en acties. Ook is een eerste beschrijving van de methodiek en spelregels van de uitvoeringsagenda opgenomen. Evenals procesafspraken over de relatie tussen NOVEX Zuidelijke Randstad en andere, lopende, processen en programma's. Deze uitvoeringsagenda 1.0 werken we verder uit naar een completere uitvoeringsagenda 2.0 die we opleveren in het voorjaar van 2025.

1.1 Van ontwikkelperspectief naar uitvoeringsagenda

NOVEX Zuidelijke Randstad is één van de 16 door het Rijk aangewezen NOVEX-gebieden. De hoofdopgave voor het NOVEX-gebied Zuidelijke Randstad is 'toekomstbestendige verstedelijking'. Onze basis wordt gevormd door de bestaande afspraken (in het Verstedelijkingsakkoord) over intensieve binnenstedelijke verdichting (wonen en werken) langs de Oude Lijn Leiden-Dordrecht en de knooppunten van het HOV-netwerk, gecombineerd met investeringen in de bereikbaarheid van het gebied en de schaa sprong OV. Deze opgaven t.a.v. wonen, werken en bereikbaarheid vullen we aan met de opgaven die noodzakelijk zijn om onze regio toekomstbestendig te maken: klimaatadaptatie, groen in en om de stad (GLOS), (circulaire) economie, de energietransitie en gezondheid. In het ontwikkelperspectief NOVEX Zuidelijke Randstad beschrijven betrokken partijen gezamenlijk het toekomstperspectief op de ontwikkeling van de Zuidelijke Randstad naar een toekomstbestendige, innovatieve en economisch krachtige metropool waar kwaliteit en brede welvaart centraal staan.

Deze uitvoeringsagenda volgt op dit ontwikkelperspectief NOVEX Zuidelijke Randstad en richt zich op het maken van afspraken over de randvoorwaarden die nodig zijn voor het realiseren van deze toekomstbestendige, innovatieve en economisch krachtige metropool in de Zuidelijke Randstad. Het maken van integrale afwegingen tussen alle opgaven staat daarbij centraal.

Doel van deze uitvoeringsagenda is om te komen tot gedragen, haalbare, en toepasbare acties en afspraken die bijdragen aan de realisatie van de gestelde doelen en ambities uit het ontwikkelperspectief. De uitvoeringsagenda is het handelingsperspectief van de samenwerkende overheden bij het ontwikkelperspectief. Het bevat dus geen nieuwe doelen. De uitvoeringsagenda beschrijft wat we als overheden wanneer en met wie gaan doen om de stap richting uitvoering te zetten. De uitvoeringsagenda bevat een integrale afweging, prioritering en fasering van de tot 2030 uit te voeren afspraken en acties en bevat in ieder geval vier belangrijke bouwstenen:

- Beschrijving van de methodiek en spelregels (incl. monitoring en evaluatie)
- Beschrijving van de (hoofd)opgaven waar we de komende periode mee aan de slag gaan
- Afspraken over benodigde acties voor (versnelling van) realisatie van de (hoofd)opgaven
- Beschrijving van de beoogde governance

Het uiteindelijke doel is om de uitvoeringsagenda door te ontwikkelen naar een regionale investeringsagenda (RIA). Met deze RIA geven we invulling aan de samenwerking tussen overheden, maatschappelijke partners en ontwikkelende partners die noodzakelijk is om onze doelstellingen te realiseren. In een RIA zijn ook investeringen per partij opgenomen (kan zowel publiek als privaat zijn) t.b.v. een uitvoeringsafpraak. De ontwikkeling van de RIA zal starten na de vaststelling van de uitvoeringsagenda 2.0 (waarin ook een prioritering en fasering in de groslijst is opgenomen) in het BO Leefomgeving voorjaar 2025.

1.2 Koers uit het Ontwikkelperspectief

In de Zuidelijke Randstad bouwen we aan een toekomstbestendige, innovatieve en economisch krachtige metropool waar kwaliteit en brede welvaart centraal staan. Hier, in het dichtstbevolkte gebied van Nederland, zijn de opgaven om onze regio toekomstbestendig te maken groot en de daarvoor beschikbare ruimte schaars. Daarom benutten we in de Zuidelijke Randstad de verstedelijkings-opgave om de kwaliteit van de leefomgeving van de gehele regio te versterken. We streven naar meer gezondheid, geluk en welvaart. Een gezonde leefomgeving voor mens én natuur is randvoorwaardelijk voor het ontwikkelen van onze regio en een belangrijke basis voor een toekomstbestendige en florerende economie. Daarbij gaan we bij het maken van ruimtelijke keuzes meer prioriteren op gezondheid, kwaliteit en veiligheid van de leefomgeving, zonder de kwantitatieve opgave in het gebied uit het oog te verliezen.

Nieuwe plekken voor wonen, werken, leren en innoveren, en investeringen in het groen-blauwe netwerk, worden daarbij geïntegreerd binnen het bestaand stedelijk gebied. Nieuwe stedelijke ontwikkelingen moeten het bestaand stedelijk gebied zoveel mogelijk versterken, waarbij we bestaande én nieuwe opgaven in samenhang proberen op te lossen. Dit vraagt om integraal handelen en beslissen, waarbij er een cultuurverandering nodig is om ook onze inwoners meer te gaan betrekken bij de ontwikkeling van de regio. We streven naar een leefomgeving waar mensen zich thuis voelen, eigenaarschap ervaren en zich inzetten voor de samenleving. We zien dit als een grote ambitie en tegelijkertijd ook als de enige manier om dit gebied echt toekomstbestendig te ontwikkelen. Zo zorgen we ervoor dat inwoners van de Zuidelijke Randstad ook in de toekomst gezond, gelukkig en veilig kunnen leven in een kwalitatieve, welvarende en klimaatrobuuste omgeving.

Met kwaliteit als randvoorwaarde combineren we in de Zuidelijke Randstad de aanpak van onze opgaven. Opgaven pakken we in samenhang op; zo maken we efficiënt gebruik van onze schaarse ruimte en besparen we geld en tijd. Met die gecombineerde aanpak brengen we bovendien systemen met elkaar en in balans, sluiten we kringlopen en brengen we deze kringlopen met elkaar in verband. Hierbij zetten we in op het vinden van zo veel mogelijk meervoudige, en als het even kan natuurlijke, oplossingen. Alleen op die manier lukt het ons om dit gebied toekomstbestendig te ontwikkelen, onze milieu-impact te reduceren en de transitie te maken naar een klimaat-robuuste, natuur-inclusieve, schone en circulaire metropool. Maar niet alles kan en hoeft overal. We maken keuzes in waar we welke opgaven wel en niet combineren, en in welke mate. Daarbij zetten we in op het creëren van gebieden met verschillende functiemengingen, waarbij er plekken van rust, reuring en ruis ontstaan in onze steden, op onze bedrijfslocaties en in onze landschappen. Zo ontstaat er een grote diversiteit aan verschillende milieus, elk met hun eigen kwaliteiten.

Om al deze ambities te realiseren en de Zuidelijke Randstad te ontwikkelen tot kwalitatief hoogwaardige metropool zetten we nadrukkelijker in op nabijheid. We zetten zoveel mogelijk in op het combineren en oplossen van opgaven op lokaal niveau. Zo ontstaat er nabijheid voor iedereen en creëren we complete en gezonde, gemengde gebieden. Bovendien: hoe lokaler opgaven opgelost kunnen worden, hoe minder complex de te maken keuzes tussen opgaven zijn. Als het lokaal niet kan, of opgaven het lokale schaal-niveau overstijgen, lossen we opgaven regionaal op. Met deze aanpak versterken we de vier deelregio's van de Zuidelijke Randstad. Door het creëren van verbinding en uitwisseling langs de Oude Lijn tussen deze deelregio's en de landschappen daartussen, ontwikkelen we het schaalniveau van de metropool bovendien verder tot één dynamisch ruimtelijk systeem, met verschillende ritmes.

Abstracte weergave visiekaart
uit het Ontwikkelperspectief

2. Een adaptieve uitvoeringsagenda

NOVEX Zuidelijke Randstad is de plaats waar Rijk, provincie, waterschappen en gemeenten samen de keuzes en afspraken maken die nodig zijn om de Zuidelijke Randstad toekomstbestendig te ontwikkelen. We zetten met elkaar in op anders werken, zodat we al onze ambities kunnen realiseren. We werken multidisciplinair en multistakeholder, zorgen ervoor dat nieuwe ontwikkelingen het bestaande gebied altijd versterken, ontschotten budgetten, wegen de lange termijn (zwaardere) mee in de besluitvorming, nemen verwachte (gedrags)effecten mee in de planvorming en werken samen op basis van vertrouwen waarbij we meer structureel en vooraf investeren. Dit is ontwikkeling van de lange adem, waarbij het essentieel is dat we gezamenlijk onze middelen en instrumenten aanwenden om uitvoeringskracht te creëren en daarbij keuzes maken die het collectief belang van de Zuidelijke Randstad dienen. Het doel is om deze langjarige samenwerking vorm te geven met een adaptieve uitvoeringsagenda die gefaseerd is in de tijd.

2.1 Methodiek en spelregels van de uitvoeringsagenda

We willen snel starten met de uitvoering van onze integrale doelen en ambities uit het ontwikkelperspectief NOVEX Zuidelijke Randstad. Tegelijkertijd willen we ruimte laten voor het doorontwikkelen van benodigde afspraken en acties, kansen die zich in de loop van de tijd voordoen en de onzekerheid op de lange termijn. Daarom kiezen we om te werken met een adaptieve uitvoeringsagenda die gefaseerd is in de tijd. Deze uitvoeringsagenda 1.0 is een eerste versie die partijen verder verdiepen en uitbreiden. De focus van deze eerste versie ligt op het formuleren van de vier hoofdpogingen voor de komende periode en de bijbehorende prioritaire afspraken en acties. Het komende halfjaar wordt de prioritering en fasering van de mogelijke afspraken en acties verder uitgewerkt. De planning is dat er in het voorjaar van 2025 een completere uitvoeringsagenda 2.0 ligt (planning BO Leefomgeving '25). In deze 2.0 versie komen alle afspraken en acties te staan die prioritair worden uitgevoerd en een tijdslijn die inzicht biedt in de periodieke herijking van deze uitvoeringsagenda in een kort-cyclisch proces. In de uitvoeringsagenda 2.0 geven we ook invulling aan de monitoring en evaluatie en vullen we de gezamenlijke organisatiestructuur in die nodig is om het NOVEX-gebied tot een succes te maken en ieders bijdrage (financieel/personeel) daaraan.

2.1.1 Aanzet tot de methodiek van de uitvoeringsagenda

Belangrijke uitgangspunten voor de methodiek van deze adaptieve uitvoeringsagenda zijn:

- a. Alle partijen – Rijk, provincie, waterschappen en gemeenten – doen naar vermogen mee in het realiseren van onze gezamenlijke doelen en ambities.
- b. Met elkaar bepalen we de hoofdpogaven die noodzakelijk zijn om onze integrale doelen en ambities uit het ontwikkelperspectief NOVEX Zuidelijke Randstad voor 2050 te realiseren. Deze hoofdpogaven geven houvast om als samenwerkende partijen langjarig koers te blijven houden. Periodiek evalueren en herijken we deze hoofdpogaven. De frequentie waarin we dit doen werken we uit in de uitvoeringsagenda 2.0. Voor een beschrijving van de hoofdpogaven waar we allereerst mee aan de slag gaan, zie paragraaf 2.2.
- c. Binnen deze hoofdpogaven werken we aan een prioritering van de afspraken en acties zodat we met elkaar, in een kort-cyclisch proces, stappen zetten richting het behalen van onze doelen. We hebben daarbij oog voor het feit dat tijd, capaciteit en middelen beperkt zijn en maken duidelijke keuzes in wat we eerst kunnen, en moeten, doen. De opzet van dit kort-cyclisch proces werken we uit in de uitvoeringsagenda 2.0.
- d. De uitvoeringsagenda is opgedeeld in prioritaire afspraken en acties per hoofdpogave (zie hoofdstuk 3), een lijst met bestaande afspraken (zie bijlage 1), en een aanvullende groslijst met mogelijke afspraken en acties voor de toekomst (zie bijlage 2).
 - I. Prioritaire afspraken: voorwaarde voor het realiseren van de doelen, zetten lijnen uit voor de lange termijn en vergen lange termijn commitment. Deze afspraken worden dus niet gewijzigd of van de lijst gehaald voordat deze zijn afgerond. Voordat deze afspraken gemaakt kunnen worden, is het ook belangrijk dat er zicht is op uitvoering van de afspraak. Dit betekent dat partijen gelijktijdig afspraken maken over eigenaarschap en benodigde capaciteit en/of middelen. Afhankelijk van het type afspraak kan dit gaan om capaciteit en middelen voor de voorbereiding van investeringen (onderzoek, verkenning) of om capaciteit en middelen voor de investeringen zelf.
 - II. Groslijst: Ambities van één of meer partijen die nog niet uitgewerkt zijn, waar nog geen overeenstemming over is, die later in de tijd opgepakt worden en/of waarvan de financiering (nog) niet rond is.
- e. De uitvoeringsagenda wordt periodiek geëvalueerd en herijkt. In een kort-cyclisch proces evalueren en herijken we de prioritaire afspraken en acties. Dit betekent dat afspraken verder uitgewerkt en aangevuld kunnen worden en er meer partijen bij betrokken kunnen worden. Ook kunnen nieuwe afspraken gemaakt worden, waarbij bv. afspraken van de groslijst prioritair kunnen worden als zij voldoen aan de onder d) I. aangegeven randvoorwaarden. In een meerjarige cyclus evalueren en herijken we de hoofdpogaven van de uitvoeringsagenda. We werken deze adaptieve opzet verder uit in de uitvoeringsagenda 2.0.
- f. Toekomstige ontwikkelingen en resultaten van programma's en projecten i.h.k.v. het NOVEX-gebied gaan we monitoren en evalueren. Het doel hiervan is om de uitvoeringsagenda bij te kunnen sturen op de realisatie van de Zuidelijke Randstad als toekomstbestendige, innovatieve en economisch krachtige metropool. Voorstel voor monitoring en evaluatie werken we uit in de uitvoeringsagenda 2.0.

2.1.2 Spelregels voor de afspraken

Uitgangspunt is dat de afspraken en acties in deze uitvoeringsagenda bijdragen aan het ontwikkelen van de Zuidelijke Randstad als een toekomstbestendige, innovatieve en economisch krachtige metropool waar kwaliteit en brede welvaart centraal staan en er samenwerking tussen meerdere overheden voor nodig is. Dit betekent dat:

1. Afspraken en acties moeten bijdragen aan het realiseren van de integrale doelen en ambities uit het ontwikkelperspectief NOVEX Zuidelijke Randstad (o.a. borgen van onze brede welvaart, de kwaliteit en klimaatadaptatie van de leefomgeving, de gezondheid van onze inwoners en bijbehorende systeemkeuzes zoals transitie naar een duurzame en circulaire regio). Daarbij sturen we op zorgvuldig en efficiënt ruimtegebruik en combineren we de aanpak van meerdere opgaven/doelen zoveel als mogelijk. Op die manier creëren we maximale impact en meerwaarde met elke investering.
2. Het behalen van de lange termijn doelen wegen we (zwaarder) mee in de besluitvorming en we voorkomen lock-ins. Korte termijn acties moeten bijdragen aan de lange termijn doelen.
3. Wanneer de afspraak een verkenning, uitwerking of uitvoering van een project betreft, is het belangrijk dat wordt onderbouwd dat het project bijdraagt aan het realiseren van de metropool Zuidelijke Randstad (i.e. regionaal belang). Hiervoor is een afwegings-/toetsingskader nodig. Dit zal worden uitgewerkt in de uitvoeringsagenda 2.0.

Afspraken kunnen verschillen in fase van concreetheid.

Hieronder staat een overzicht van de verschillende typen afspraken die we in deze uitvoeringsagenda 1.0 met elkaar maken. We hanteren de MIRT-systematiek:

- **Onderzoek:** een afspraak om, al dan niet gezamenlijk, een onderzoek uit te voeren waarmee meer inzicht wordt verkregen in aard en omvang van de opgave en mogelijke oplossingsrichtingen, en deze te beoordelen op bijdrage aan de doelen van het NOVEX- gebied;
- **Verkenning:** een afspraak om, al dan niet gezamenlijk, de mogelijke alternatieve oplossingen en maatregelen (o.a. programma, project, actie of maatregel) die passen bij de opgave te verkennen om zo een voorkeursoplossing te kunnen bepalen;
- **Uitwerking:** een afspraak om, al dan niet gezamenlijk, de voorkeursoplossing (o.a. een programma, project, actie of maatregel) verder uit te werken en voor te bereiden voor uitvoering;
- **Uitvoering:** een afspraak om uitvoering te geven aan (o.a.) een programma, project, actie of maatregel. Deze afspraken, inclusief mogelijke beheer- en exploitatiekosten (indien relevant), zijn financieel gedekt.

2.1.3 Relatie met andere processen en programma's

Er gebeurt veel op het gebied van ruimtelijke ordening. Rijk en regio werken in veel verschillende processen al samen. Via NOVEX Zuidelijke Randstad verbinden Rijk en regio de diverse processen die relevant zijn voor de doelen van dit NOVEX-gebied, brengen zij afwegingen en dilemma's in beeld en leggen zij te nemen besluiten op de tafels waar deze thuis horen. Om overzicht te behouden in de relatie tussen NOVEX Zuidelijke Randstad en andere, lopende, processen en programma's, hanteren we de volgende uitgangspunten m.b.t. andere programma's en processen. NB.: Dit is een eerste aanzet, deze uitgangspunten worden nog verder uitgewerkt in de uitvoeringsagenda 2.0.

- Nieuwe ambities voor mobiliteit en bereikbaarheid (waaronder HOV) worden in overleg ingebracht en onderzocht binnen het programma MoVe. Daarbij hanteren we de spelregels van het MIRT voor zover het gaat over infrastructuur.
- Afstemming vindt plaats tussen NOVEX-Rotterdamse Haven en NOVEX-Zuidelijke Randstad op de onderwerpen gezondheid, milieu, veiligheid (vervoer gevaarlijke stoffen), logistiek en mobiliteit, economie (i.r.t. Rotterdamse Haven) en wonen.
- Rijk en regio dragen samen zorg voor afstemming vanuit de gezamenlijke doelen met de diverse regionale tafels in het fysieke domein zoals de tafels op het gebied van wonen (woontafels), landschap (ZH-PLG, landschapstafels), klimaat (deltaprogramma), economie (EBZ, MRDH, IQ), energie (RES, P-MIEK), mobiliteit (MRDH, overige mobiliteitstafels binnen de geografische scope), et cetera.

2.2 Samenhang binnen de uitvoeringsagenda

Om de samenhang binnen de adaptieve uitvoeringsagenda te borgen en als samenwerkende partijen langjarig koers te blijven houden formuleren we de hoofdpogaven die noodzakelijk zijn om onze integrale doelen en ambities uit het ontwikkelperspectief NOVEX Zuidelijke Randstad voor 2050 te realiseren. Voor de komende periode formuleren we een viertal hoofdpogaven waar we allereerst mee aan de slag gaan. Deze vier hoofdpogaven kennen een inhoudelijke samenhang en kunnen elkaar versterken, daarom zorgen we voor uitwisseling tussen deze hoofdpogaven in de uitwerking. Periodiek evalueren en herijken we deze hoofdpogaven en bezien we of aanpassing van deze vier hoofdpogaven wenselijk is. In de tabel op de volgende pagina's staan de hoofdpogaven weergegeven.

Groene, klimaatadaptieve en gezonde verstedelijking

Om ervoor te zorgen dat de intensivering van het stedelijk gebied gelijk oploopt met de intensivering van het buitengebied en de binnenstedelijke inrichting, én niet ten koste gaat van de kwaliteit van de leefomgeving en de gezondheid van mens en natuur, is een kwaliteitskader voor toekomstbestendige stedelijke ontwikkeling nodig. Dit kwaliteitskader is randvoorwaardelijk om op een groene, klimaatadaptieve en gezonde manier te kunnen verstedelijken en de brede welvaart van onze regio op pijl te houden. Het sociale weefsel van het stedelijk gebied en de noodzakelijke kwaliteitsverbetering in (o.a.) kwetsbare wijken t.b.v. een gezonde, toekomstbestendige, leefomgeving maakt hier een onderdeel van uit. Het kwaliteitskader geeft richting aan de (randvoorwaardelijke) maatregelen die nodig zijn om de verdichting van dit gebied (wonen en werken) kwalitatief en op passende wijze vorm te geven en zorg te dragen voor een toekomstbestendige Zuidelijke Randstad. Daarbij hebben we aandacht voor de invloed van, en wisselwerking met, de Rotterdamse Haven, de Greenport West-Holland en het landelijk gebied.

Vooruitlopend op de ontwikkeling van dit kwaliteitskader heeft het vergroten en versterken van een robuust groenblauw netwerk in de Zuidelijke Randstad prioriteit. Dit groenblauwe netwerk is noodzakelijk voor het opvangen van de verstedelijkingsdruk en de gezondheid van onze inwoners (o.a. recreatie, schone lucht, etc.), het versterken van ons landschap, natuur en biodiversiteit, het klimaatadaptief en robuust maken van onze regio (water en bodem sturend) en randvoorwaardelijk voor het realiseren van de totale beoogde verstedelijkingsopgave. Een robuust groenblauw netwerk draagt bij aan het verhogen (en in standhouden) van de leefbaarheid in dit gebied voor mens, plant en dier. Investerings in het groenblauwe netwerk voegen bovendien maatschappelijke en economische waarde toe en zijn daarmee randvoorwaardelijk voor onze brede welvaart en een gezond en aantrekkelijk economisch vestigingsklimaat. Inzet op een aantrekkelijk en robuust groenblauw netwerk is bovendien nodig om de opgaven die binnen het landelijk gebied zelf spelen op een goede manier samen te brengen met de opgaven die hier spelen i.r.t. de verstedelijking.

De toekomst van de metropool

Het ontwikkelperspectief richt zich op 2050, maar heeft op dit moment een horizon tot +/- 2040. Het is belangrijk om met elkaar na te denken over de vraag: wat doen we daarna? De toekomst van de metropool na 2040 (richting 2050/2070) gaan we gezamenlijk verkennen. Uitgangspunt blijft het ontwikkelen van een toekomstbestendige, innovatieve en economisch krachtige metropool waar kwaliteit en brede welvaart centraal staan.

Als eerste stap in deze gezamenlijke verkenning willen we onderzoeken hoe de toekomst van onze economie eruit kan zien. Dit is een belangrijke afhankelijke in de vraag welke mensen straks in onze regio wonen, hoeveel dit er zijn, en waar ze wonen en werken. Op basis hiervan kunnen we het toekomstperspectief voor de lange termijn vormgeven. De economie in de Zuidelijke Randstad moet tegelijkertijd ook transformeren. Niet alleen op het gebied van duurzaamheid (denk aan het gebruik van fossiele/eindige grondstoffen en circulariteit), maar ook om in de toekomst de juiste banen te blijven bieden voor onze inwoners én tegelijkertijd voldoende verdienvermogen te blijven generen. Het is van belang na te denken over welke economische profielen en clusters in de toekomst het beste bij de Zuidelijke Randstad passen, kijkend naar onder andere de beschikbaarheid van ruimte, energie, (zoet)water, kennis/innovatie, arbeidspotentieel en kapitaal. Dit is nodig om een duidelijk ontwikkelpad met elkaar uit te stippelen en de economische potentie en agglomeratiekracht van de Zuidelijke Randstad te versterken cq beter te benutten. Hierbij hebben we aandacht voor de wisselwerking met de Rotterdamse Haven en de Greenport West-Holland, en de effecten van deze grote economische clusters van nationaal belang op de regionale economie(ën).

Daarbij is het bovendien noodzakelijk om als overheden inzicht te krijgen in de beschikbare en benodigde instrumenten om te kunnen sturen op deze doelen en ambities. Als eerste stap, in het kader van het NOVEX-gebied Zuidelijke Randstad, is het noodzakelijk om te kijken hoe we als gezamenlijke partijen kunnen sturen op goed (economisch) ruimtegebruik.

Instrumentarium voor gebiedsontwikkeling

Publieke investeringen in de ruimte (bereikbaarheid, groen, voorzieningen, et cetera) leveren maatschappelijke baten op die vervolgens financiële baten generen bij baathebbers, (bv. zorgverzekeraars, werkgevers, bedrijfsleven, vastgoed-/grondeigenaren, et cetera). Deze financiële baten komen echter pas na de investering, soms pas na een langere tijd, en komen veelal terecht bij private baathebbers.

Om voor gebiedsontwikkelingen aan de voorkant voldoende investeringsvermogen te creëren, is het belangrijk te onderzoeken hoe private economische waarde die met publieke investeringen wordt gecreëerd, beter benut kan worden voor de bekostiging van de investering en welke instrumenten (zowel financieel als juridisch) hiervoor beschikbaar zijn, dan wel nog ontwikkeld dienen te worden. Wenselijk is daarbij ook uit te werken hoe bestaande geldstromen slimmer kunnen worden georganiseerd en hoe financieel én juridisch instrumentarium beter kan worden benut voor vergroten van efficiëntie van ruimtegebruik.

Blijven inzetten op het behalen van onze doelen

m.b.t. verstedelijking en mobiliteit

We blijven ons inzetten om de geplande verstedelijking tot 2040 en de bijbehorende mobiliteitsingrepen te realiseren. Rijk en regio blijven zich onverminderd inzetten voor de afspraken die zij samen al gemaakt hebben m.b.t. verstedelijking en mobiliteit in de Zuidelijke Randstad (Verstedelijkingsakkoord 2019) en de woondeals, zie bijlage 1. Waar mogelijk proberen we het behalen van onze doelen te versnellen.

In de komende periode inventariseren we of aanvullende afspraken noodzakelijk zijn om deze doelen te kunnen behalen, bv.: het oplossen van belemmeringen/kritische succesfactoren (randvoorwaarden op orde, waarbij energietransitie en drinkwater urgente factoren zijn) in kaart brengen en wegnemen van schuurpunten (richtinggevende keuzes maken) en/of evt. aanvullende afspraken en maatregelen (bv. afspraken met nieuwe gemeenten of over nieuwe ontwikkelingen).

3. Prioritaire afspraken

Groene, klimaatadaptieve en gezonde verstedelijking

Afspraak	Type afspraak	Onderbouwing	Betrokken partijen
Rijk en regio spreken met elkaar af om een gezamenlijke investeringsstrategie te maken voor de realisatie van een robuust groenblauw netwerk in de Zuidelijke Randstad, tussen steden en tussen stad en buitengebied, met een afweegkader voor de prioritering en uitvoering van de van (al beoogde en nieuwe) projecten van het groenblauwe netwerk van de Zuidelijke Randstad (o.a. uit het Landschapspark Zuidvleugel). Alle partijen – Rijk, provincie, waterschappen en gemeenten – doen hierin naar vermogen mee.	Uitwerking	Uitvoering geven aan het robuuste groen-blauwe netwerk van de Zuidelijke Randstad is een belangrijke schakel in de leefbaarheidsopgave. Er zijn al veel maatregelen in kaart gebracht die dit netwerk kunnen versterken en zorgen voor instandhouding van bestaande en nieuwe delen van het groenblauwe netwerk (o.a. vanuit het Landschapspark Zuidvleugel, maar ook vanuit de groen-blauwe dooradering van het ZH-PLG). De vervolgstap is om hier een investeringsstrategie voor te maken met een gezamenlijk afweegkader zodat op basis van prioritering en fasering Rijk en regio de noodzakelijke dekking kunnen regelen om over te gaan op uitvoering. We zetten daarbij in op het ontwikkelen van een meerjarig strategisch kader. Hierbij zorgen we ervoor dat we afstemmen met de projecten waarvoor dekking komt vanuit het ZH-PLG en lopende programma's/onderzoeken (o.a. stimuleren van natuurinclusieve landbouw die ook bijdraagt aan de kwaliteit van het buitengebied, verkorten van voedselketens tussen land- en tuinbouw en de steden en verlagen beheerkosten door natuurinclusieve inrichting recreatiegebieden). Hierbij zorgen we ervoor dat we afstemmen met lopende programma's/onderzoeken (o.a. handreiking GIOS, handreiking klimaatadaptief en natuurinclusief bouwen, ontwikkeling basiskwaliteit natuur, etc.)	Rijk, PZH, waterschappen, gemeenten en MRDH (bereikbaarheid recreatie)

Afspraak	Type afspraak	Onderbouwing	Betrokken partijen
Rijk en regio spreken af om gezamenlijk een ruimtelijk kwaliteitskader voor toekomstbestendige stedelijke ontwikkeling op te gaan zetten, waarin met name brede welvaart, gezondheid (incl. voorzieningen), water en bodem sturend en cultuurhistorie worden geborgd.	Verkenning	Wanneer we investeren in verstedelijking, is een belangrijke vraag hoe we ook de kwaliteit verbeteren. Leefbaarheid is een cruciale randvoorwaarde om de toenemende verstedelijkingsdruk op te vangen. Intensivering moet gelijk opgaan met het versterken van de kwaliteit van de leefomgeving en de gezondheid van mens en natuur. Het sociale weefsel van het stedelijk gebied en de noodzakelijke kwaliteitsverbetering in (o.a.) kwetsbare wijken t.b.v. een gezonde, toekomstbestendige, leefomgeving maakt hier een onderdeel van uit. Het is dan ook noodzakelijk om een ruimtelijk kwaliteitskader voor toekomstbestendige stedelijke ontwikkeling op te stellen waarin thema's zoals brede welvaart, gezondheid (incl. voorzieningen), water en bodem en cultuurhistorie richtinggevend worden uitgewerkt. <i>In het komende halfjaar wordt water en bodem sturend verder uitgewerkt door provincie en waterschappen (als onderdeel van de thematische uitwerking van het ruimtelijk voorstel). Uit deze uitwerking komt input die NOVEX partners gezamenlijk verder gebiedsgericht uitwerken, als onderdeel van dit ruimtelijk kwaliteitskader.</i>	Rijk, PZH, waterschappen en gemeenten

Toekomst van de (economie van de) Zuidelijke Randstad

Afspraak	Type afspraak	Onderbouwing	Betrokken partijen
Rijk en regio spreken met elkaar af om te starten met onderzoek naar het profiel van de toekomstige economie van de Zuidelijke Randstad (toekomstbestendig profiel/ecosystemen voor de lange termijn, 2050+) en de resultaten hiervan te vertalen naar een gezamenlijke ruimtelijk-economische strategie en naar een toekomstperspectief voor de lange termijn. Hierbij maken zij de afspraak de ruimtelijk economische verkenning (van provincie en Rijk) te gebruiken als vertrekpunt.	Onderzoek	De economie in de Zuidelijke Randstad moet transformeren. Niet alleen op het gebied van duurzaamheid/circulariteit, maar het is ook om toekomstbestendig te worden. Het is van belang om na te denken over welk(e) economisch(e) profiel(en) het beste bij de Zuidelijke Randstad past(en). Dit is nodig om een duidelijk ontwikkelpad met elkaar uit te stippelen en de economische potentie en agglomeratiekracht van de Zuidelijke Randstad zo optimaal mogelijk te benutten. Tevens kan dit de basis zijn voor de ontwikkeling van het toekomstperspectief voor de lange termijn (2040 en verder)	Rijk, PZH, waterschappen, gemeenten en MRDH
Rijk en regio spreken met elkaar af om te onderzoeken hoe we als overheden kunnen sturen op efficiënt ruimtegebruik (i.e. meervoudig/dubbel) ten behoeve van realisatie van de doelen en ambities m.b.t. de toekomstige economie en de duurzaamheid/leefbaarheid	Onderzoek	Om onze integrale doelen en ambities te bereiken, is het van belang dat we als overheden voldoende instrumenten hebben om te kunnen sturen op deze doelen en ambities. Als eerste stap is het noodzakelijk om te kijken hoe we kunnen sturen op goed (economisch) ruimtegebruik met oog voor de bestaande kwaliteiten.	Rijk, PZH, waterschappen, gemeenten en MRDH

Instrumentarium voor gebiedsontwikkeling

Afspraak	Type afspraak	Onderbouwing	Betrokken partijen
Rijk en regio spreken af om gezamenlijk te verkennen hoe we de private maatschappelijke baten die voortkomen uit publieke investeringen in projecten en programma's in het NOVEX-gebied kunnen benutten voor het bekostigen van de realisatie van de projecten en programma's die bijdragen aan de doelen uit het ontwikkelperspectief Zuidelijke Randstad. Deze verkenning heeft niet alleen betrekking op nieuwe vormen van publiek-private investeringsmogelijkheden, maar kijkt ook naar publiek instrumentarium (denk aan voormalige ISV), slimmer organiseren van bestaande geldstromen en benutten van financieel en juridisch instrumentarium voor vergroten van efficiëntie van ruimtegebruik.	Verkenning	Publieke investeringen in de ruimtelijke ordening leveren maatschappelijke baten op die vervolgens financiële baten generen voor vele verschillende baathebbers, (bv. zorgverzekeraars, werkgevers, vastgoed-/grondeigenaren, bedrijfsleven, et cetera). Deze financiële baten komen echter pas na de investering, soms pas na een langere tijd en landen veelal bij private partijen. Om voor toekomstbestendige gebiedsontwikkelingen aan de voorkant voldoende investeringsvermogen te creëren, is het belangrijk te onderzoeken hoe private economische waarde die met publieke investeringen wordt gecreëerd, beter benut kan worden voor de bekostiging van de investering en welke instrumenten (zowel financieel als juridisch) hiervoor beschikbaar zijn, dan wel nog ontwikkeld dienen te worden.	Rijk, PZH, waterschappen, gemeenten, MRDH, kennisinstituten, financial engineers en baathebbers (o.a. zorgverzekeraars, werkgevers, ontwikkelaars, et cetera)

Blijven inzetten op het behalen van onze doelen m.b.t. verstedelijking en mobiliteit

Afspraak	Type afspraak	Onderbouwing	Betrokken partijen
Rijk en regio spreken af dat de gemaakte afspraken met betrekking tot verstedelijking en mobiliteit onverkort worden uitgevoerd en om in de komende periode te inventariseren of aanvullende afspraken noodzakelijk zijn om het behalen van onze doelen m.b.t. verstedelijking en mobiliteit te kunnen versnellen, bv.: • het oplossen van belemmeringen/ kritische succesfactoren (randvoorwaarden op orde, waarbij energietransitie en drinkwater urgente factoren zijn) • in kaart brengen en wegnemen van schuulpunten (richtinggevende keuzes maken) en/of • evt. aanvullende afspraken en maatregelen (bv. afspraken met nieuwe gemeenten of over nieuwe ontwikkelingen).	Verkenning		Rijk, PZH, MRDH, Verstedelijkings- lliantie, gemeenten, waterschappen

Bovenstaande prioritaire afspraken worden verder uitgewerkt richting de uitvoeringsagenda 2.0. We zien een grote urgentie om afspraak 1, het maken van een gezamenlijke investeringsstrategie voor de realisatie van een robuust groenblauwnetwerk in de Zuidelijke Randstad, zo snel als mogelijk te concretiseren naar een propositie. Dat is de reden dat we een start hebben gemaakt met het verder uitwerken van deze afspraak. Bijlage 4 bevat een eerste aanzet tot uitwerking van de projecten die we in de investeringsstrategie en prioritering willen meenemen.

Bijlagen

Bijlage 1: Belangrijke eerder gemaakte afspraken

Relevante eerder gemaakte afspraken om vast te stellen	Partijen
Rijk en regio blijven uitvoering geven aan de gemaakte afspraken uit de woondeals (looptijd tot en met 2030).	Rijk, provincie Zuid-Holland, gemeenten
Rijk en regio blijven doorgaan met de realisatie van 170.000 woningen tot 2040 op binnenstedelijke locaties nabij HOV-locaties in Dordrecht, Rotterdam, Schiedam, Delft, Den Haag, Rijswijk, Leiden en Zoetermeer.	Rijk, provincie Zuid-Holland gemeenten, corporaties en private partijen
Ontwikkelen in programma MoVe van de Multimodale Adaptieve Ontwikkelstrategie (MAOS) voor een samenhangend multimodaal en duurzaam mobiliteits- en logistiek systeem in samenhang met verstedelijking, dat bijdraagt aan de doelen van het NOVEX ZR-gebied.	MOVE (trekker) Rijk, provincie Zuid-Holland, gemeenten
Borgen van investeringen in de versterking van het hoogwaardig OV-netwerk, de schaa sprong Metropoli taan OV inclusief OV-gebiedsprojecten en werken de vervolgstappen uit conform de MIRT-afspraken uit 2022 a. Project Oude Lijn, inclusief viersporigheid, nieuwe stations en verbetering van bestaande stations b. Project Stadsbrug Rotterdam en OV Oostflank c. Project CID Binckhorst d. Projecten Randstad rail/Metronet e. Project bus rapid transport Leiden - Zoetermeer f. Maatregelen Algeracorridor g. Maatregelen A16 Brienenoordcorridor	MOVE (trekker) Rijk, provincie Zuid-Holland, gemeenten binnen de Oude Lijn zone

N.B. Deze lijst is niet definitief en kan in het proces naar de complete uitvoeringsagenda 2.0 worden aangepast en/of aangevuld.

Bijlage 2: Groslijst

Parallel aan het formuleren van de prioritaire afspraken uit hoofdstuk 3 zijn we gestart met het opstellen van een groslijst met inbreng vanuit alle partijen. Deze groslijst is nog niet volledig en onvoldoende uitgewerkt. Deze groslijst is dan ook niet bijgevoegd bij deze uitvoeringsagenda 1.0. In de uitvoeringsagenda 2.0 werken we de groslijst verder uit, waarbij we deze lijst aanvullen, aanscherpen, en prioriteren en faseren a.h.v. het nog te ontwikkelen afwegings-/toetsingskader.

Bijlage 3: Governance

Binnen de NOVEX Zuidelijke Randstad zetten we in op het realiseren van een krachtige en toekomstbestendige metropool. De samenwerkings- en besluitvormingsstructuur (inclusief spelregels) voor dit governance model zijn dienend aan de inhoudelijke opgaven en doelen binnen de Zuidelijke Randstad en biedt ruimte voor alle overheden waar toekomstige opgaven landen om mee te kunnen doen. Doel voor het BO NOVEX ZR is om de integrale afstemming, uitvoering en realisatie van de inhoudelijke doelen te bevorderen. Daartoe hebben we ervoor gekozen te werken met een model dat regiovertegenwoordiging combineert met een “smal sturend, breed afstemmende” opzet.

Belangrijke overwegingen hierbij zijn geweest:

- **Uitvoeringskracht:** Wat is de effectiviteit en de efficiëntie van het model?
- **Draagvlak:** Zijn partijen die het aangaat voldoende betrokken, leidt het model tot een verbreding van de samenwerkingspartners en is het mogelijk lopende bestuurlijke processen te integreren?
- **Inhoud:** Is het model inhoudelijk representatief voor de breedte van de opgave(n)?

Voor de uitwerking van de verschillende opgaven maken we zoveel mogelijk gebruik van bestaande regionale afstemming en programmastructuren. Daar waar regionale afstemming of programmatische uitvoeringskracht ontbreekt gaan we nadenken over hoe we dit met elkaar op kunnen zetten. Dit governance model is een eindbeeld waar we met elkaar naar toe willen groeien. Het governance model is gevisualiseerd op de volgende pagina en wordt hieronder beknopt beschreven.

BO NOVEX ZR

- Integrale afstemming op het schaalniveau van de Zuidelijke Randstad
- Om de governance slagvaardig te houden maar ook te zorgen voor draagvlak stellen we voor te werken met een sturing o.b.v. regiovertegenwoordiging. Het BO NOVEX ZR komt 2-4x per jaar bij elkaar, afstemmen binnen de regio is waarschijnlijk frequenter.
- Deelnemers BO NOVEX ZR:
 - Rijk (1 bestuurder)
 - PZH (1 bestuurder)
 - Waterschappen (2 bestuurders)
 - Gemeenten (4 - 8 bestuurders), met als ‘portefeuilles’:
 - > Leidse regio (1 bestuurder)
 - > Haagse regio (2 bestuurders)
 - > Rotterdamse regio (2 bestuurders)
 - > Dordtse regio (1 bestuurder)
 - > VA (1 bestuurder)
 - > MRDH (1 bestuurder)

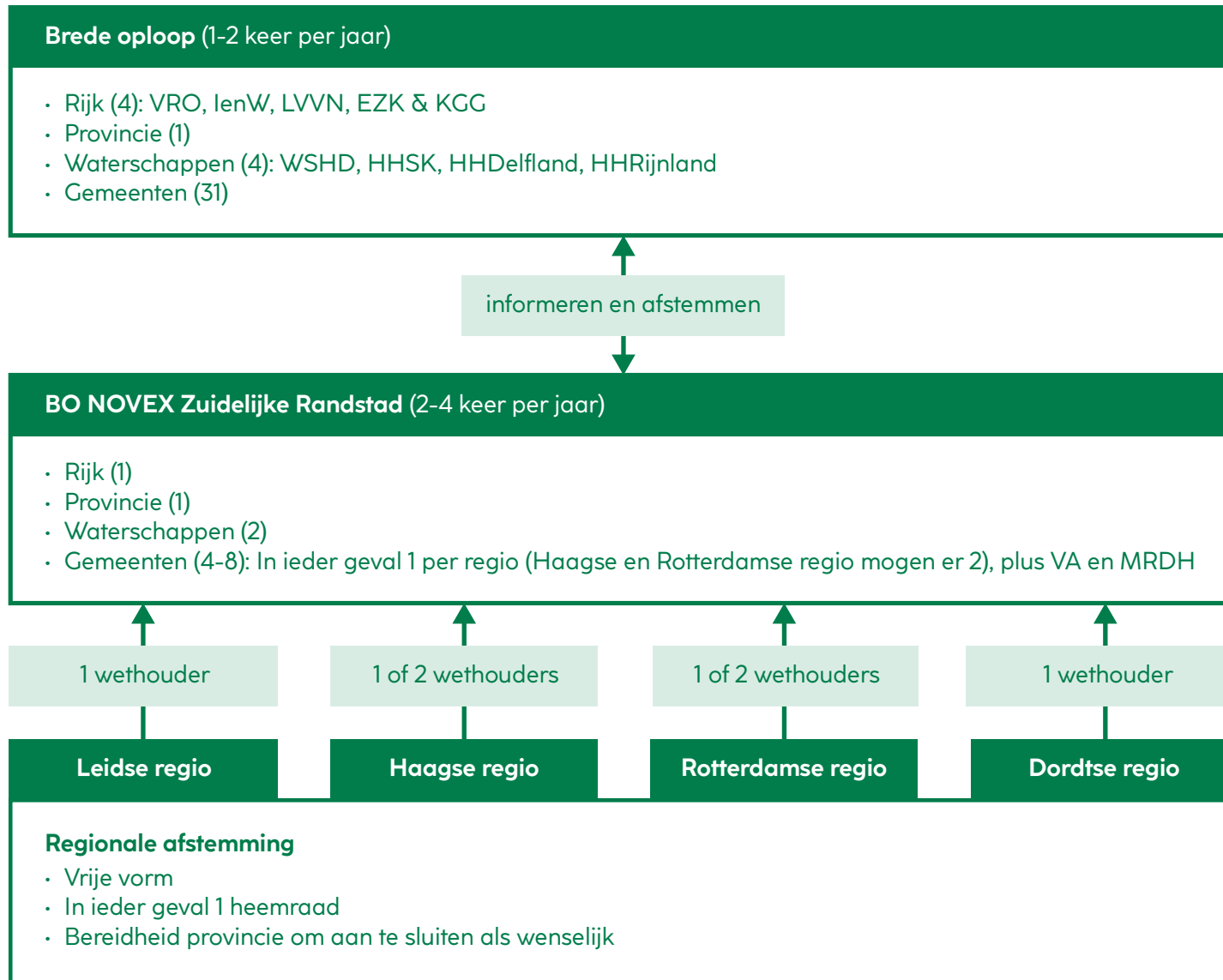
De portefeuilles VA en MRDH kunnen overlappen met een regioportefeuille.

BO Leidse/Haagse/Rotterdamse/Dordtse regio

- Regio's zijn vrij om hun eigen afstemming te organiseren, wel vragen we elke regio om het desbetreffende waterschap in deze regionale afstemming te betrekken.
- Regio's die al georganiseerd zijn kunnen hun huidige governance structuren benutten. Regio's die nog niet georganiseerd zijn vragen we dit te doen, hier kunnen Rijk en provincie bij helpen. In de "opstart"-fase van deze organisatie kan het BO NOVEX ZR er tijdelijk iets anders uitzien.
- In elke regio zit minimaal één heemraad aan tafel, waarbij we ervoor zorgen dat alle vier de betrokken heemraden binnen de regionale afstemming betrokken zijn.

Brede oploop

- 1 of 2 keer per jaar komen alle partners bij elkaar, het liefst met werkbezoek, om kennis uit te wisselen, urgente opgaven te agenderen en te prioriteren voor de komende periode.
- Deelnemers aan de brede oploop zijn alle partners uit de stedelijke regio's, plus Rijk, provincie en de 4 Waterschappen

Governance model: Spelregels

Deze spelregels zijn van toepassing op het bovenstaande model. Andere modellen binnen deze spelregels zijn eventueel mogelijk, maar het liefst komen we met een gedragen voorstel en wij zien bovenstaande model als een goede combinatie van beide modellen.

- Het BO NOVEX ZR voorziet in integrale afstemming op het schaalniveau van de Zuidelijke Randstad.
- De scope van NOVEX ZR is integrale toekomstbestendige verstedelijking. Naast de thema's verstedelijking en mobiliteit geven we uitwerken aan de thema's (circulaire) economie, energietransitie, groen in-en-om de stad, klimaatadaptatie en gezondheid.
- De scope van het NOVEX-gebied "Zuidelijke Randstad" sluit zoveel mogelijk aan op de geografische begrenzing van bovengenoemde opgaven.
- Om slagvaardig en efficiënt te kunnen sturen, werken we met een smalle sturing.
 - Voor het BO zijn 8-10 stoelen aan tafel te verdelen; 1 voor het Rijk, 1 voor PZH, 2 voor de Waterschappen en 4-8 voor de gemeenten vanuit de regio's én aanpalende samenwerkingen en/of programma's.
 - De gemeenten die straks aan tafel zitten tijdens het BO NOVEX ZR zijn ook verantwoordelijk voor afstemming met, en vertegenwoordiging van, de gemeenten waar opgaven spelen binnen de geografische scope.
- Om daarbij voldoende draagvlak te creëren voorziet het BO NOVEX ook in een brede afstemming:
 - De regio vertegenwoordigers dragen er zorg voor dat de gemeenten en heemraden binnen de scope op een juiste manier en op het juiste moment in het proces betrokken worden. Dit kan via bestaande governance structuren of nieuwe vormen van afstemming. Hierbij vragen we ook aandacht voor de uitvoering (en uitvoeringsorganisatie) en dat er nagedacht wordt over afstemming met lopende uitvoeringsprogramma's zoals MoVe.
 - De waterschapsbestuurders dragen zorg voor afstemming met de andere waterschappen binnen het NOVEX-gebied.
 - Naast het smal sturende BO NOVEX ZR wordt er 1 of 2 keer per jaar ook een breed afstemmend BO NOVEX ZR georganiseerd waarbij alle partijen samenkomen.
 - De vertegenwoordigende rol van zowel gemeenten als waterschappen betreft geen formeel mandaat. Wanneer formele besluitvorming aan de orde is, beslissen de betreffende bestuursorganen van gemeenten en waterschappen zelf.

Bijlage 4: Aanzet uitwerking afspraak 1

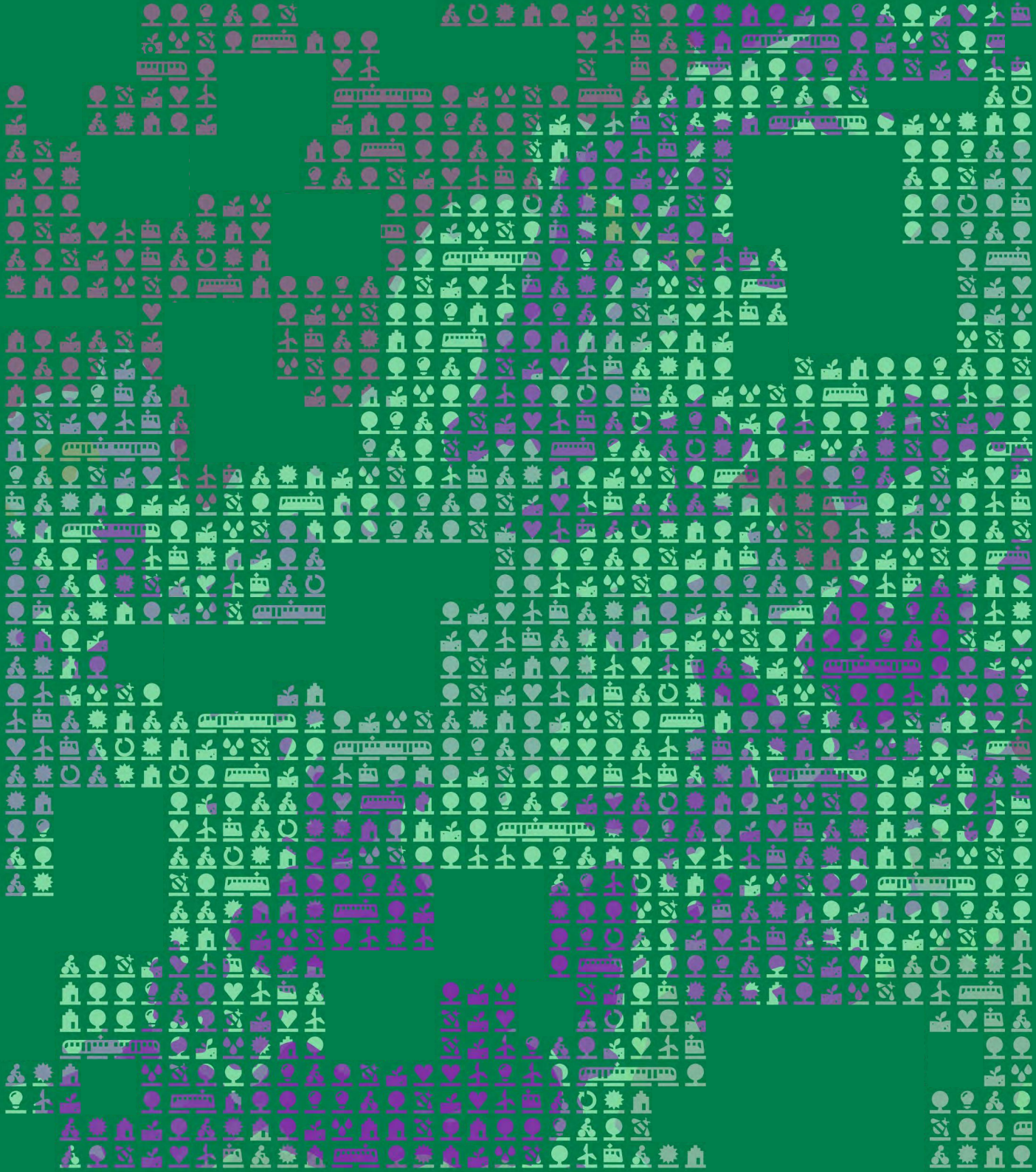
De projectenlijst hiernaast hoort bij de eerste afspraak uit de lijst met prioritaire afspraken; het maken van een gezamenlijke investeringsstrategie voor de groenblauwe structuur Zuidelijke Randstad. In deze projectenlijst zijn de programma's, aandachtsgebieden en/of samenhangende structuren opgenomen die we in de investeringsstrategie en prioritering willen meenemen. Aansluiting wordt gezocht bij het bestaande groenblauwe netwerk, zoals het Natuurnetwerk Nederland, de recreatiegebieden en de weidevogelgebieden zoals vastgelegd in de provinciale Omgevingsverordening. Als onderdeel van de investeringsstrategie maken we een afwegingskader met doelen met betrekking tot o.a. bovenlokaal belang, realiseren van cruciale verbindingen en ontbrekende schakels, recreatie, klimaatadaptatie (o.a. waterberging en hittestress), natuur, zoetwater, gezondheid, cultuurhistorie (inclusief erfgoedlijnen) en omgevingskwaliteit.

Deze projectenlijst is een eerste aanzet, waarbij we ons voor nu beperkt hebben tot het benoemen van de programma's, aandachtsgebieden en/of samenhangende structuren op hoofdlijnen. In de uitvoeringsagenda 2.0 gaan we deze lijst verder uitwerken door de concrete projecten (en bijbehorende maatregelen en acties) te benoemen die binnen deze programma's, aandachtsgebieden en/of samenhangende structuren vallen.

Voorbeeld van de programma's, aandachtsgebieden en/of samenhangende structuren behorend bij afspraak 1

- Groen blauw raamwerk Leidse regio
- Duin Horst & Weide
- Vlietzone: Ontwikkelen landschapspark
- De Rotte: Ontwikkelen landschapspark, ribben van de Rotte
- Omgeving Zoetermeer
- Schiezone: Realiseren stad-landverbinding langs de Schieoevers
- Midden Delfland: Realiseren recreatiegebied en inpassen spoorverdubbeling
- Van Zee tot Zweth: Uitvoering strategisch project
- Rotterdam: Verbinden groenblauwe structuren (singels en grote parkstructuren) en verstevigen bestaande groenstructuren i.v.m klimaatadaptatie
- Omgeving Westland
- Getijdenpark XXL: Realiseren nieuwe getijdenparken gericht op toegankelijkheid en beleefbaarheid langs de rivieroevers
- Zone Zuidelijk Randpark: IJsselmonde, Polders Bolnes en Slikkeveer en Nissewaard (verbinden groenblauwe structuren Voorne Putten)
- Eiland van Dordrecht: Realisatie stadspark

Versie 24-10-2024

De Uitvoeringsagenda 1.0 NOVEX Zuidelijke Randstad is tot stand gekomen in samenwerking met vier Rijksdepartementen, de provincie Zuid- Holland, de vier waterschappen en 31 gemeenten binnen de geografische scope, de MRDH en de VA.

Alle foto's zijn gemaakt door TIEN Productions B.V.

Vormgeving en beeldmerk is ontwikkeld en verzorgd door Ontwerpwerk

Vormgevingsadvies door Studio Grafimedia